

Mahmut
Cahit
Külebi

Ankara'da öldü, mezarı 2010'da Niksar'a nakledildi. Genelde dışa dönük, hayatı ve yaşamayı seven bir mizaç sergileyen şair aynı zamanda hassas, kırılğan ve çekingen kişilik özellikleriyle dikkati çeker.

Cahit Külebi'nin şiire olan ilgisi Sivas Erkek Lisesi'nde gelişip şekillenmiş, ilk şiiri "Gurbet Acısı" 1933'te *Toplantı* dergisinde yayımlanmıştır. Bu tarihten 1938'e kadarki dönem sanat hayatının çıraklık devri olarak değerlendirilebilir. Asıl şiir üslûbuna 1940'lı yıllarda kavuşur. *Toplantı*, *Yücel*, *Gençlik*, *Sokak*, *Varlık*, *Ülkü*, *İstanbul*, *Yaratış*, *Kaynak*, *Türk Dili*, *Yenilik*, *Hisar*, *Hürriyet Gösteri*, *Yazko Edebiyat* şiirlerini yayımladığı dergilerdir. Diğer türlere fazla iltifat etmeyen Külebi şiiri amacı ve hedefi yine kendisi olan söz sanatı olarak benimser. Ona göre şiir insanın ana dili çalgısında söylediği bir türküdür. Müşahhasın dünyasını ifadeyi önemseyen şairi soyut dünya pek ilgilenmez. Külebi, belli bir çevre veya tabiat içinde günlük hayatın çeşitli görünüşleri, ihsasları, ümitleri, kırılışları, sevinçleri ve hüznülerinin peşindedir. İnsanı, toplumu ve tabiatı tarihî derinlik ve felsefî boyutta yakalama endişesinden uzaktır. Yazdığı 150 civarındaki şiirin içeriği bakımından "ferdî ben" ve "ben" in dışındaki insanla dünya gibi iki ana eksen çevresinde yoğunlaşır. Şiirlerinin büyük bir kısmında kendi "ben" i üzerinde durur. Sevgi, aşk, özlem, ayrılık, gurbet, yaşama sevinci, yaşlanma, öte duygusu, bedbinlik, ölüm, tabiat ve sanat ferdliliğinin asıl temalarını teşkil eder. Şiirleri büyük ölçüde hayat ve hâtıralarından gelişir. "Ferdî ben" in dışındaki dünya, insan ve olaylar üzerinde yoğunlaşan şiirleri sosyal olma nitelikleriyle belirginleşir. Büyük ölçüde memleket konusu etrafında toparlanabilecek olan bu şiirler onun memleketine ve insanına duyduğu sevgiden güç alır. Yer yer romantik, yer yer realist bakış açısıyla, sıcak ve samimi üslûbuyla memleket coğrafyası, insanı ve tabiatından manzaralar sunan Külebi "memleket edebiyatı"nın önemli şairlerindedir. Geleneksel yapı içinde şiire

başladığı halde zamanla serbest anlayışı benimsemiştir. İki uzun şiir denemesine rağmen daha çok kısa metni tercih etmiştir. Vezin ve kafiye de gelenekten yola çıkmış, kişiliğini bulduktan sonra serbest anlayışta karar kılmıştır.

Şiirlerinin kelime kadrosu büyük ölçüde konuşma dili ve halk dilinin imkânlarına dayanır. Bundan dolayı üslûbu yalın, açık, tabii, sade ve samimidir. Bu niteliklere rağmen şiirin nesrin tuzağına düşmesine izin vermez. Metinler misraların nazım birimi veya bütün içindeki yapısı; tekrar, asonans, alliterasyon sanatları; yer yer kafiye, redif ve veznin sağladığı ritim ve âhenkle belli bir mûsikiyi elde eder. Benzetmeler de onun şiirlerini renklendiren önemli bir unsurdur. Dil ve üslûbunda 1960'lardan sonraki dönemde az da olsa halk dilinden yazı diline doğru bir kayma gözlenir. Ayrıca bazı metinlerde biraz daha kapalı imaj ve sembollerle örülmüş üslûp gayreti dikkati çeker.

Tam anlamıyla ve bütün şiirleriyle, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde görülen herhangi bir edebî grup veya anlayışa dahil edilemeyen Cahit Külebi, 1930'lardan 1990'lara uzanan dönemdeki Türk şiirinde gelenek çizgisine çok yakın ve millî kaynaklardan beslenen, fakat kendine has, ferdi ve orijinal şiir kozası örme başarısına ulaşmış bir şairdir. Birinci Yeni'nin garipliği ve mevcut şiir geleneğine tepkisinin, İkinci Yeni'nin toplumdan kopukluğu, kapallılığı ve soyut imaj düşkünlüğünün, sosyal / sosyalist gerçekçilerin Marksist ideoloji eksenindeki toplumculuğunun hâkim olduğu dönemlerde kimi zaman kendi "ben" i üzerine kapanan Külebi, kimi zaman da memleketine ve memleketinin insanlarına yönelmiş, bu iki dünyaya ait kalıcı, güzel, sıcak ve samimi şiirler kaleme almıştır.

Eserleri. Şiir: *Adamın Biri* (1946), *Rüzgâr* (1949), *Atatürk Kurtuluş Savaşında* (1952), *Yeşeren Otlar* (1954), *Süt* (1965), *Şiirler* (1969), *Türk Mavisi* (1973), *Sıkıntı ve Umud* (1977), *Yangın* (1980), *Bütün Şiirleri* (1982), *Güz Türküleri* (1991). **Nesir:** *Şiir Her Zaman* (1985), *İçi Sevda Dolu Yolculuk* (1986). **Tercüme:** *Renate* (1947), *Papatya Falı* (1965), *Avrupa Konseyi Ülkelerinde Anadili Öğretimi* (1974).

BİBLİYOGRAFYA :

Muzaffer Uyguner, *Cahit Külebi*, İstanbul 1991; Vecihi Timuroğlu, *Cahit Külebi*, Ankara 1995; *Cahit Külebi'ye Saygı* (haz. Mustafa Şerif Onaran v.dğr.), Ankara 1998; İsmail Çetişli, *Cahit Külebi ve Şiiri*, Ankara 1998; Mustafa Şerif Onaran, *A'dan Z'ye Cahit Külebi*, İstanbul 2004.

İSMAİL ÇETİŞLİ

KÜLSÛM b. HİDM

(كلثوم بن الهدم)

Ebû Kays Külsûm
b. el-Hidm b. İmrüilkays
el-Amrî el-Evsi el-Ensârî
(ö. 2/624)

**Hicret sırasında
Hz. Peygamber'i Kubâ'da
misafir eden şahâbi.**

Evs kabilesinin kollarından Amr b. Avf oğullarına mensuptur. Hicretten önce İslâmiyet'i kabul ettiği, Kubâ'da yaşadığı, Kays adlı bir oğlu, Umeyre adlı bir kızı ve Hilâl b. Ümeyye'nin annesi Üneyse adlı bir kız kardeşinin olduğu bilinmektedir. Resûl-i Ekrem hicret sırasında Kubâ'ya geldiğinde o sırada bir hayli yaşlı bulunan Külsûm b. Hidm'in yanında Hz. Ali gelinceye kadar misafir kaldı. Kaynaklarda farklı rivayetler bulunmakla birlikte (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 46; İbn Hişâm, II, 494; Taberî, II, 382) Resûl-i Ekrem'in 8 Rebülevvel 1 (20 Eylül 622) tarihinde Kubâ'ya ulaştığı ve 12 Rebülevvel (24 Eylül) Cuma günü Medine'ye gitmek için hareket ettiği genellikle kabul edilmektedir. Yola çıkmadan önce Hz. Peygamber geceleri Külsûm'un evinde kaldı, gündüzleri de Sa'd b. Hayseme'nin evinde kendisini ziyaret edenlerle görüştü. Kubâ'da iken Külsûm'un evinin önündeki hurma kurutma yerini de içine alan (Şâmî, III, 380) ilk mescidin yapımında bizzat çalıştı. Külsûm'un evi kabilenin değişmesinden sonra yeniden inşa edilen Kubâ Mescidi'nin güneyinde kaldı.

Külsûm b. Hidm'e ait evin o dönemin şartları içerisinde misafir ağırlamaya en uygun evlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'le birlikte Hz. Ali, Zeyd b. Hârise, Hz. Peygamber'in âzatlıları Eneşe (Üneyse) ile Ebû Kebşe, Hz. Hamza, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Habbâb b. Eret, Süheyl b. Beyzâ, Safvân b. Beyzâ, İyâz b. Züheyr, Abdullah b. Mahreme, Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh, Ma'mer b. Ebû Serh, Amr b. Ebû Amr, Umeyr b. Avf, Ebû Mersed Kennâz b. Hasîn (Husayn) ve oğlu Mersed ile Sa'd b. Havle de Külsûm'un evinde kaldı. Bu evde hicretten sonra da misafir ağırlama işi sürdürüldü. Habbâb b. Eret'in hicretten sonra Külsûm'un vefatına kadar onun evinde kaldığı bilinmektedir. Ayrıca Habeşistan'dan Mekke'ye dönmüş olan Mikdâd b. Amr da Medine'ye gelince bir süre Külsûm'un evinde misafir kaldı. Cömert ve sâlih bir zat olan Külsûm b. Hidm, Resûlullah tarafından Hamza b. Abdülmuttalib

ile kardeş ilân edildi. Külsûm Medine'de, hicretten kısa bir süre sonra vefat eden ilk sahâbilerdendir (Taberî, II, 397).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 137-138, 494; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 233; III, 9, 22, 44, 47-49, 161, 165, 404, 407-408, 410, 415, 417-418, 623-624; VIII, 349; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 382, 397; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 1327-1328; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 495-496; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 174, 197, 229, 235; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 305; Semhüdü, *Vefâ'u'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muşafâ* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1374/1955, I, 244; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, III, 379-383; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), I, 6-7, 148; Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (trc. Mehmet Yazgan), İstanbul 2014, s. 155.

OSMAN ÇETİN

KÜNTİ, Ahmed b. Muhammed

(أحمد بن محمد الكنتي)

Ahmed el-Bekkây b. Muhammed
b. Muhtâr el-Vâfi el-Küntî
(ö. 1281/1865)

Kâdirî şeyhi ve Mâlikî fakihî.

1802 yılında bugün Mali'de bulunan Tinbüktü'nün kuzeydoğusundaki Ezevâd bölgesinde Mebrûk adlı yerleşim merkezinde doğdu. Batı Sahrâ'daki Kunte kabilesinin Evlâdü'l-Vâfi koluna mensuptur ve Kâdiriyye şeyhi Sîdî Muhtâr el-Küntî'nin (el-Kebîr) torunudur. Babası Muhammed b. Muhtâr, Kâdiriyye tarikatının Bekkâiyye kolunun kurucusu kabul edilen büyük atalarından Sîdî Ahmed el-Bekkây'ın (Bekkây el-Kebîr, XVI. yüzyıl) anısına adını Ahmed el-Bekkây (el-Bekkâ) koydu. Ondan ayrılması için Bekkây es-Sagîr diye anılır. İlk eğitimi dedesi ve babasından aldı. Dede-si Muhtâr el-Küntî'nin kurduğu Küntiyye Zâviyesi ve Medresesi'nin şeyhi olan babasının 1826'da vefatı üzerine ağabeyi Sîdî Muhtâr es-Sagîr ile birlikte Tinbüktü'ye yerleşti. Mâsînâ, Sokoto, Hükâr (Hogar) ve Tüvât bölgelerine sık sık yolculuk yaptı. Hac dönüşü 1833 yılında geldiği Sokoto'da beş yıl ikamet eden Ticânî şeyhi el-Hâc Ömer Tâl ile görüştü. Ağabeyi ile birlikte 1833'te çevrede hâkim olan Fülânî kabilesi lideri, Kâdirî şeyhi ve Mâsînâ Sultanı Ahmedü Lobbo ile (Seku Amadu) vardıkları anlaşma gereği otuz yıl kadar ona tâbi olarak Tinbüktü ve çevresini yönettiler. Ahmedü Lobbo ile birlikte rakipleri el-Hâc Ömer'e karşı çetin bir mücadeleye giriştiler. Temelde siyasal ve ekonomik sebeplerden kaynaklanan bu mücadele Küntî'nin Ticânîyye tarikatına karşı sert hücumlarda bulunmasında önemli rol oynadı.

Küntî ağabeyinin 1848'de vefatının ardından zâviye ve medresenin başına geçti. 1850 yılından itibaren yerlilere ve Fransız sömürgecilerine karşı cihad hareketini yayan el-Hâc Ömer'in 1854'te kurduğu Tekrûr (Tukulör) Devleti, Mâsînâ bölgesine hâkim olmaya başladığı da Küntî, Tevârikler (Tuaregler), Fülânîler ve bazı Berberî kabileleriyle oluşturduğu ittifak sayesinde Tinbüktü'de gücünü korumayı başardı. 1853'te İngiltere adına çalışan Alman seyyahı Heinrich Barth'ı kabul ederek onu kendilerine teslim edilmesini isteyen Mâsînâ Sultanı III. Ahmedü ve çevredeki kabilelere karşı himaye altına aldı. Barth Londra'ya döndükten sonra İngiltere kraliçesi Küntî'ye bir teşekkür mektubuyla kıymetli hediyeler gönderdi. Küntî'nin el-Hâc Ömer'e karşı sürdürdüğü çetin mücadele, el-Hâc Ömer'in 1864'te bir savaş sırasında Küntî'nin adamları tarafından öldürülmesiyle neticelendi. Güçlü rakiplerini ortadan kaldırmasının ardından hilâfete hangi tarafın daha layık olduğu tartışmaları yüzünden Fülânîler'le olan ittifakı bozulan Küntî'yi el-Hâc Ömer'in oğlu Ahmed Tâl, Saredina'da öldürdü (15 Ramazan 1281 / 11 Şubat 1865), Küntî orada defnedildi. Tinbüktü ve çevresi böylece Tekrûr Devleti'nin hâkimiyetine geçti. Fransızlar'ın Merkezi Sudan'da ilerlemeleri ve ticareti kontrol etme teşebbüsleri karşısında İngilizler'in yardımını sağlamaya çalışan Küntî, Mâsînâ Devleti yöneticilerini halife değil emîr olarak görmüş, onlara ve el-Hâc Ömer'e karşı bölgede meşrû yönetim olarak Fas Alevî sultanlarıyla devrin en büyük İslâm devleti olan Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini savunmuş, kendisini de bunların bölgedeki temsilcisi kabul etmiştir.

Eserleri. Küntî'nin teliflerinin tamamına yakını küçük hacimli risâle, mektup ve manzumelerden oluşmaktadır. **1. Resâ'il** (fikhî konularla ilgili risâleleri devlet adamları, kabile lideri veya ulemâdan birçok şahsiyete gönderdiği, o dönemde bölgede mevcut dinî-tasavvufî-siyasî fikir ve ilişkileri yansıtan mektupları ve yazma nüshalarına dair bir liste için bk. Hunwick, IV, 127-133). Fikhî konulara dair bazı risâle ve fetvaları şu başlıkları taşımaktadır: "Ecvibe fikhîyye" (yazma nüshaları için bk. Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 145-146, 222); "Cevâb fi ahkâmî'l-hedâyâ li's-selâtin" ("Mektûb fi ahkâmî bey'î'l-millî bi't-tullâb ve İbn Fûdî'nin *Hidâyetü't-tullâb* adlı eseri hakkındaki cevabıyla birlikte yazma nüshası için bk. *Fihrisü mahtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 358);

"Risâle fihâ mâ yecübü 'amelühû ma'fa 'Ömer el-Fütî" (a.g.e., II, 271); "Risâle fi şe'ni'l-imâm" (a.g.e., II, 351); "Risâle fi'l-ḥaḍ 'ale'l-cihâd" (a.g.e., II, 469); "Fetvâ fi mülâzemeti't-takṣîr fi's-sefer esnâ'e Ramazân" (a.g.e., III, 191); "Risâle fi şe'ni 'aḳdi'n-nikâh" (a.g.e., III, 439-440); "Risâle fi's-şulḥ" (a.g.e., III, 447); "Fetvâ fi hükmi'l-muḥallaḳa" (a.g.e., IV, 630); "Urcûze fi'l-mezâhibi'l-erba'a" (a.g.e., V, 41) (bazı kişilere gönderdiği mektupların yazma nüshaları için bk. a.g.e., I, 326, 329, 333, 335-336, 340, 342; II, 249, 266, 496, 500, 501; III, 137, 307, 308; IV, 46, 526; V, 102, 104, 468, 597, 598, 605-608). Bunlardan, Alman seyyahı Heinrich Barth'ı himaye etmesi için Ahmedü Lobbo'nun torunu Mâsînâ Sultanı III. Ahmedü'ye gönderdiği mektup Barth'ın seyahatnâmesi içinde yayımlanmıştır (*Travels and Discoveries in North and Central Africa*, London 1965, III, 764-767; ayrıca bk. Hunwick, IV, 129; Barth'la ilgili bir mektup ve bazı kasideelerin yazma nüshaları için bk. *Fihrisü mahtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 341, 351, 352; III, 493; bir kaside ve mektubun metni için bk. Sidi Amar Ould Ely, s. 249-252). **2. Kaşâ'id** (na'tlara, tevhid ve tasavvufa dair manzumelerine, muhtelif şahsiyetleri methetmek için yazdığı kasideelere, Ticânîyye'yi eleştirdiği şiirlerine ve yazma nüshalarına dair bir liste için bk. Hunwick, IV, 121-127; *Fihrisü mahtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 277, 374, 376, 387, 401, 407; II, 71, 109, 143, 285, 313, 327, 337, 347, 449; III, 258, 306, 361, 405, 439, 447, 470; IV, 92-93, 110-111, 166, 225, 616; V, 549). Manzumeleri arasında ilgi çeken bazıları şunlardır: "Kaşide (Manzûme) fi medhi'r-Resûl" (yazma nüshaları için bk. a.g.e., I, 256-259, 261-262; II, 155, 212, 453, 471, 521; III, 353, 574; IV, 79; V, 371); "Kaşide" (Osmanlı Sultanı Abdülmecid'in methine dairdir; yazma nüshası için bk. Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 274; *Fihrisü mahtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 353); "Manzûme fi hikmeti nüzûli 'İsâ 'aleyhi's-selâm" (yazma nüshası için bk. Abdülkâdir Memmâ Haydere, I, 273-274); "Ed'îye manzûme" (yazma nüshaları için bk. *Fihrisü mahtûâtî Merkezi Ahmed Bâbâ*, I, 284; dua ve tevessülle ilgili kasideeleri için bk. a.g.e., I, 287-288, 290, 295; II, 276, 421, 471). **3. Buğyetü'l-elf fi cevâbi İbn Yirkoy Telf.** Kâdirî iken daha sonra el-Hâc Ömer'in talebesi olup Ticânîyye tarikatına intisap eden Mâsînâ Muhtâr b. Vedîatullah'ın (Yerkoy Telf) *Tebkiyetü'l-Bekkâ'i* (a.g.e., I, 374) adlı reddiyesine karşı kaleme alınmıştır (a.g.e., II, 196; IV,